

foto's Hans van den Bos

Waddenzee op Werelderfgoedlijst - einde in zicht?

— Bernard Baerends, LNV DRZ-Noord

De Waddenzee is waarschijnlijk wel een van de meest besproken natuurterreinen in Nederland. Er zijn veel botsende belangen, er wonen zeehonden en kokkels, zandplaten slibben dicht of spoelen juist weg, er wordt gevist en gas onttrokken, je kan er lopen en varen; kortom veel drukte rondom één van Nederlands grootste natuurgebieden. En dan gaat volgend jaar zomer het Werelderfgoed Comité in Sevilla ook nog eens besluiten of de Waddenzee opgenomen kan worden op de Werelderfgoedlijst. Daarmee komt een einde aan een langdurig, bij tijd en wijle intensief, maar vooral spannend proces. Bij een positief besluit markeert dat de overgang naar mondiale erkenning.

30 januari 2008 was het zover: het nominatie-dossier om de Waddenzee van Duitsland en Nederland voor te dragen voor de Werelderfgoedlijst van UNESCO werd ingediend in Parijs bij het Werelderfgoed-secretariaat. Hier is een lang proces aan voorafgegaan, waarvan ikzelf alleen de eindsprint vanaf 2004 heb meegemaakt. Die sprint werd helemaal spannend op de valreep, omdat de deelstaat/stad Hamburg zich onverwacht terugtrok. Dat Nederland en Duitsland dan toch nog vóór de UNESCO-deadline van 1 februari het dossier konden indienen, is met name te danken aan het opgebouwde vertrouwen bij de betrokken partijen in de regio.

De start van dit werelderfgoedtraject ligt in 1989, toen de deelstaat Neder-Saksen 'haar' Waddenzeegedeelte wilde nomineren. Heel snel werd duidelijk dat dit gebied veel te klein was om kans van slagen te hebben. Nu hadden de drie Waddenzeelanden al vanaf 1978

een samenwerking, en gezamenlijk hebben Denemarken, Duitsland en Nederland in 1991 afgesproken te streven naar de erkenning van de hele Waddenzee als werelderfgoed. In de jaren '90 ging de aandacht meer uit naar het opstellen van een gezamenlijk beheerplan, het Wadden Sea Plan, de inrichting van een trilateraal monitoringsprogramma, de instelling van een Nationaal Park in Schleswig-Holstein, etcetera. Maar vanaf 2000 is er actief gevolg aan gegeven aan de nominatie. De doelstelling van de betrokken partijen is wat vaag geformuleerd: de nominatie heeft als doel "de regionale en bovenregionale bekendheid te vergroten, en daarmee een bijzondere onderscheiding te zijn voor het beschermingsregiem en de internationale samenwerking in de Waddenzee." Dat laatste is zeker bijzonder en eigenlijk ook zeer inspirerend voor de deelnemers.

LNV Directie Regionale Zaken Vestiging Noord voert het secretariaat van het Trilateraal overleg tussen Denemarken, Duitsland en Nederland (voor alle duidelijkheid: LNV is hierin dus géén partij maar faciliteert het proces). Als LNV-projectleider heb ik als brede taak alle aspecten die te maken hebben met het proces van de uiteindelijke aanwijzing van de Waddenzee als Werelderfgoed tot een goed einde te brengen. We hebben hierbij te maken met het hele netwerk van politiek, maatschappij, beheer, wetenschap en beleid.

Werelderfgoed

Een Werelderfgoed is een gebied met natuur en/of cultuurhistorie die uniek is in de wereld (Werelderfgoedverdrag, 1972). De kwalificatie wordt toegekend door het aan de Verenigde Naties gelieerde UNESCO, dat staat voor onderwijs, wetenschap en cultuur. Kern is dat de wereldbevolking samen verantwoordelijk is voor het behoud van cultuur en natuur voor ons en de volgende generaties. De Waddenzee komt als erfgoed in aanmerking door het zand-slikgetijdensysteem zonder eigenlijke invloed van een rivier, een unieke geomorfologische positie. Verder natuurlijk bijzonder bodemleven, paaiplaats voor vissen, pleisterplaats voor veel vogels en een specifieke flora. En daarbij komt het menselijk gebruik van het gebied door de eeuwen heen, de bijzondere cultuurhistorie. Het gaat bij de plaatsing op de lijst dus vooral om erkenning van de bijzonderheid. Het huidige gebruik kan in principe worden voortgezet, als het gebied maar blijft voldoen aan de criteria. Schrapen van de lijst is dus wel mogelijk.

In Nederland zijn inmiddels zes plaatsen erkend als Werelderfgoed: Schokland, de Stelling van Amsterdam, Kinderdijk, het Woudagemaal, de Beemster en het Schröderhuis. Bekende buitenlandse erfgoeden zijn Florence, het Great Barrier Reef en de Galapagoseilanden. Niet de minste, dus.

Achterdocht of draagvlak

Belangrijke voorwaarde van UNESCO voor een succesvolle nominatie is voldoende draagvlak in de regio. Uit onderzoek voor de tiende trilaterale Waddenzeeconferentie in 2005 bleek dat we eigenlijk wel aan alle UNESCO-criteria voldeden, alleen het draagvlak was nog beperkt. Waar je bij andere landen vaak alleen maar trotse gevoelens ontmoet bij een dergelijk proces, overheerste hier in het noorden met name de achterdocht. “Wat voor extra regelgeving komt hier achter weg?” en “Wat levert het op?”, waren opmerkingen die ik vaak gehoord heb tijdens consultatieavonden de afgelopen jaren. Dat draagvlak hebben we daarom toen maar gelijk ruim aangepakt, en dat heeft uiteindelijk uitgemond in een unanieme ondersteuning vanuit gemeenten en provincies.

Naast consultaties met de betrokken gemeenteraden en provincies is er, heel belangrijk, een stevige klankbordgroep met een brede samenstelling ingesteld. Er zit een zware eco-

nomische kern in, met onder andere vertegenwoordigers van NAM, Kamer van Koophandel, VNO/NCW, LTO en de visserij. Verder vertegenwoordigers uit de recreatieve sector (VVV, Hiswa, ANWB) en ook nog vanuit de natuurbescherming: Waddenvereniging, iemand namens de beheerders (provinciale landschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat) en een lid namens de Nationale Parken. Deze klankbordgroep heeft zelf vertrouwen gekregen in het proces, doordat zij met eigen ogen konden zien hoe de drie adviezen die zij aan minister Verburg hebben uitgebracht, tot aantoonbare resultaten hebben geleid. Zo vormden de adviezen een belangrijke en consistente input voor de betrokken gemeenteraden.

Wat ook bijdroeg aan het draagvlak was het aanbod van toenmalig minister Veerman om in een convenant vast te leggen dat er geen additionele eisen aan een dergelijke nominatie gekoppeld zullen worden. Vervolgens heeft minister Verburg dat onverkort overgenomen, wat in de regio als heel consistent is overgekomen. “Twee ministers van landbouw die precies hetzelfde uitdragen, dat heeft ons wél vertrouwen gegeven”, zoals een burgemeester mij zei.

Ten slotte durf ik ook te beweren dat wij goede contacten hebben met onze Duitse collega's, waardoor wij tijdig en open 'als, dan'-scenario's met elkaar konden doornemen. Tel daarbij op dat de lijnen tussen de belangrijkste bestuurders in de regio kort zijn, en de ingrediënten zijn aanwezig om een adequate reactie te realiseren op zo'n cruciaal moment als het afhaken van Hamburg.

Nederland-Duitsland

Op die Waddenzeeconferentie in november 2005, gehouden overigens op Schiermonnikoog, is besloten dat gezamenlijk met Duitsland gestart werd met het nominatieproces. Dat resulteerde dit voorjaar in een imposant Nominatiedossier, ondertekend door de ministers van Duitsland en Nederland en de twee deelstaten NederSaksen en Sleeswijk-Holstein. Het rapport onderbouwt drie criteria die de UNESCO stelt aan een natuurgebied: uitzonderlijke geo(morfo)logische processen, uitzonderlijke ecologische en biologische processen, natuurlijke omgevingsfactoren die zorgen voor een unieke soortenrijkdom of voor het handhaven van bedreigde flora en fauna ter plaatse.

Het nominatiedossier is ingediend op 30 januari van dit jaar. Daarna is een traject begonnen van anderhalf jaar om deze aanvraag te beoordelen. Voor een natuurlijk erfgoed wordt deze beoordeling uitgevoerd door de International Union for Conservation of Nature (IUCN). Dat het hier gaat om een gedegen evaluatie blijkt wel uit het feit dat het nominatiedossier aan meer dan dertig internationale experts is opgestuurd. Om absolute objectiviteit te garanderen zijn hier geen Duitse en Nederlandse experts bij betrokken. Daarnaast heeft een IUCN-expert, Pedro Rosabal, begin september tien dagen door het gebied getrokken, en met ruim honderd mensen gesproken.

Tijdens het bezoek van Rosabal kwamen alle aspecten in de praktijk aan de orde: begrenzing, de beheerssituatie en de effectiviteit ervan, mogelijke bedreigingen en natuurlijk het draagvlak. In Nederland heeft hij beheerders, bestuurders, gebruikers en onderzoekers gesproken. Ook heeft hij vele plaatsen bezocht, zoals de kwelders in beheer van het Groninger Landschap, het “dappere ontpolderingsexperiment” (zoals Rosabal het noemde) van It Fryske Gea, de gaswinning van Ameland-Oost, de Brandaris op Terschelling, etcetera. Na afloop constateerde hij aangenaam getroffen te zijn door de grote betrokkenheid bij het gebied en het grote draagvlak voor deze nominatie. Bij de start van zijn veldbezoek had hij al aangegeven dat het hier inhoudelijk een zeer goed nominatiedossier betreft, en met deze ervaringen van zijn veldbezoek kunnen we in elk geval spreken van een goede start van deze evaluatiefase.

Toppredikaat

Wat levert het gebied nou echt op? Dat zijn eigenlijk wat minder concrete zaken. Het gebied ontwikkelt zich, en mag zich ook ontwikkelen, maar er is toch een zeker kader. Niet strikt juridisch, maar wel ethisch misschien. De te verwerven status is een toppredikaat; het heeft geen verplichtende aspecten. In het verlengde daarvan is vaak in de discussie het zogenaamde ‘addertje onder het gras’ aan de orde geweest. Gelukkig is de gezamenlijke opinie vanuit met name de economische kant veel positiever geworden. Men ziet nu in, en dat is écht zo, dat er vooral ook kansen liggen. Bijvoorbeeld voor ondernemers, en voor het vestigingsklimaat, om maar wat te noemen.

En heeft het nou financiële voordelen? Nee, eigenlijk niet rechtstreeks. Veel belangrijker is op dit moment het Waddenfonds. Dat is een fonds van € 800 miljoen voor extra investeringen in projecten in en rond de Waddenzee op ecologisch en economisch gebied, binnen twintig jaar te besteden. Het beleid voor verdeling van het Waddenfonds is natuurlijk gericht op duurzaamheid, natuur- en landschapswaarden, beperken van bedreigingen en ook op vergroten van de kennis over het gebied. Zo zijn bijvoorbeeld de kokkelvisserij met geld uit dit fonds uitgekocht (hiervoor is zo’n € 120 miljoen gereserveerd), maar kan er verder jaarlijks ongeveer € 33 miljoen besteed worden aan extra uitvoeringsplannen waar ook een Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer een beroep op kan doen. Maar met ingang van dit jaar kunnen ook ondernemers uit de landbouw- en visserijsector projecten aanvragen, en niet meer alleen de bekende organisaties. En verder is er het nieuwe Waddenzeeforum, binnen de drie samenwerkende landen opgericht om plannen uit te wisselen. Daaruit is ook een werkgroep toerisme ontstaan.

Natuurlijk spelen er nog enkele (bekende) gevoelige zaken bij deze nominatie, zoals het (nog) niet meedoen van Denemarken, de eilanden die niet in Nederland maar gedeeltelijk weer wel in Duitsland bij de nominatie horen en het aanwezig zijn van olie- en gasinstallaties in het nominatiegebied zelf. Maar de gedegenheid en zorgvuldigheid waarmee we omgaan met dit gebied, welke activiteiten we toestaan en hoe de natuur beheerd wordt, zijn goed overgebracht. De uiteindelijke beslissing op de nominatie wordt genomen in juni 2009 op een UNESCO-vergadering in Sevilla. Er moeten daarvoor vast nog wel vragen worden beantwoord. Afwachten dus maar. ♦

Bernard Baerends is sinds 2004 werkzaam als projectleider bij LNV Directie Regionale Zaken Vestiging Noord met de Trilaterale Waddenzee in zijn portefeuille, b.baerends@minlnv.nl

Voor meer informatie:

www.waddenzeewerelderfgoed.nl (niet geheel up-to-date, wel veel achtergronden, met mogelijkheid tot abonneren op digitale nieuwsbrief) en www.wadden-sea-secretariat.org (actueel, zeer veel informatie, maar wel in het Engels). Het nominatiedossier is op deze laatste site te vinden: Wadden Sea Ecosystem No. 24 – 2008 (ISSN 0946-896X).